

малых групп. – М., 2002.

8. Чиксентмихали М. Лучшие моменты нашей жизни.

http://www.psychologies.ru/themes/personality/archive/personality_495.html

9. Шапиро А. Позитивная психология. –

<http://www.krugosvet.ru/articles/117/1011716/1011716a1.htm>

Influence of gender identity of man is examined on satisfying with work, by marriage, by life on the whole. It is exposed by the statistical analysis of empiric data, that subjective prosperity of men in a greater measure is related to the level them femininity. Most satisfied professional activity of man with predominance of femininity, androgyny men are most satisfied marriage and life. At masculinity polled there is the lowest level of subjective prosperity.

Keywords: masculinity, femininity, androgyny, gender, satisfying by marriage, satisfying with work, subjective prosperity.

Отримано 18.03.2009

УДК.37.004:64

Л.Й. Дерев'яна

КРЕАТИВНІСТЬ ОСОБИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ

У статті аналізується поняття креативності в професійному становленні соціальних педагогів, досліджуються проблеми активізації розвитку креативності особистості майбутніх соціальних педагогів, характеризується факультативний спецкурс «Креативність в соціально-педагогічній діяльності» та питання розвитку креативності в процесі професійної підготовки особистості у ВНЗ.

Ключові слова: креативність, творчість, творчі здібності, соціальний педагог, професійна діяльність.

В статье анализируется понятие креативности в профессиональном становлении социальных педагогов, исследуется

проблема активизации развития креативности личности будущих социальных педагогов, характеризуется факультативный спецкурс «Креативность в социальнопедагогической деятельности» и вопрос развития креативности в процессе профессиональной подготовки личности в вузе.

Ключевые слова: креативность, творчество, творческие способности, социальный педагог, профессиональная деятельность.

Актуальність дослідження. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери у ВНЗ пов'язана з оволодінням студентами професійною діяльністю. Дана професійна діяльність пов'язана з наданням допомоги людині з метою забезпечення її нормального соціального функціонування. Соціальна педагогіка – це наука та сфера діяльності, яка вивчає соціальне виховання в контексті соціалізації особистості в соціумі. Фахівцю соціальної сфери потрібні знання у різних сферах діяльності, які повинні бути направлені на вирішення завдань, пов'язаних із вмінням створювати сприятливі умови для соціалізації особистості, розвитку людини та запобігти деструктивному впливу соціальних чинників на особистість, наданням допомоги людині в складній життєвій ситуації. Для того, щоб використовувати отримані знання, уміння, навички в рамках своєї професійної діяльності, гнучко перебудовуватися під різноманіття вирішуваних проблем і умов, фахівець соціальної сфери повинен бути креативним у своїй діяльності. Необхідність впровадження в професійну підготовку соціальних педагогів знань про креативність, креативні технології, розвиток креативності особи майбутнього фахівця обумовлений вимогами до даної професійної діяльності. Широкий спектр вирішуваних проблем, різні категорії клієнтів, з якими доводиться працювати, різноманіття сфер застосування своїх можливостей, а також обмеженість ресурсів, необхідних для виконання своїх обов'язків, зумовлюють потребу в оволодінні соціальними педагогами певним набором креативних технологій, які дозволять йому найефективніше виконувати обов'язки, а також необхідність розвитку творчого потенціалу особи соціального педагога для того, щоб на основі одержаних знань майбутній фахівець зміг модифікувати відомі технології виходячи із своїх професійних потреб, а також знайти нові рішення проблем, що дозволяють оптимізувати роботу фахівця соціальної сфери, зробити її найбільш ефективною. Крім того, постійно змінні умови економічної, соціальної сфери примушують соціального педагога діяти

оперативно в будь-якій ситуації. Тому **метою** нашої статті є аналіз креативності особи соціального педагога як структурного компонента майбутньої професійної діяльності.

Основні функції соціальної педагогіки [6] в нових умовах сучасної України також припускають креативний підхід в їх реалізації:

– комунікативна (виявляється в забезпеченні налагодження взаємодії особистості, соціальної групи та державних і недержавних організацій, що слугують клієнтами, волонтерами та спонсорами і партнерами соціального педагога, креативно-успішного контактування та володіння педагогічними технологіями): в рамках даної функції креативність необхідна для оптимізації даного процесу, удосконалення форм соціальної підтримки відповідно індивідуальним особливостям клієнтів;

– прогностична (виконує змістові, цільові, організаційні, методичні завдання; передбачає результати зусиль соціального педагога щодо різних аспектів його професійної діяльності; різноманітне прогнозування варіантів технологій соціально-педагогічної діяльності на вибір серед них тих, що зможуть надати максимальні результати): застосування креативних технологій, введення нових форм і методів роботи в свою діяльність дозволяють знайти найбільш оптимальний вихід з складної життєвої ситуації, що створилася;

– діагностична (покликана виявити певні соціальні аномалії окремої людини, сім'ї або соціальної групи, які опинилися в складній життєвій ситуації): діагностика може здійснюватися за допомогою креативних технологій, використання особистого потенціалу клієнта дозволяє ефективніше вирішувати наявні проблеми;

– попереджувально-профілактична (полягає у виявленні, запобіганні та обмеженні асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації, допомозі в поліпшенні взаємин між окремими людьми і їх оточенням, консультування і т.п.): безпосередня робота по наданню допомоги клієнту вимагає від соціального педагога вміння швидко ухвалювати рішення в будь-яких умовах з урахуванням ситуації, що склалася, вибирати оптимальні методи вирішення проблеми, можливості відійти від стереотипів мислення при взаємодії з клієнтом;

– організаторська (координація діяльності різних державних і недержавних організацій і установ по наданню допомоги потребуючим соціальної підтримки громадянам, участь в роботі по формуванню соціальної політики, розвитку мережі

установ соціального обслуговування населення): оптимальна організація діяльності установ соціального обслуговування також пов'язана із спробою позбавитися стереотипного мислення, пошук нових форм соціального захисту припускає креативний підхід у соціально-педагогічній діяльності;

– охоронно-захисна (спрямована на відстоювання прав та інтересів дітей і молоді на основі державних і міждержавних документів, з метою забезпечення гарантованих їм прав та умов життєдіяльності): застосування креативних технологій практично неможливе без розкриття особистого потенціалу соціального педагога, в процесі професійної діяльності відбувається розвиток особи фахівця, що є одним з аспектів подальшого професійного становлення фахівця;

– корекційно-реабілітаційна (полягає в роботі по зміні та вдосконаленню особистих якостей клієнта, особливостей його життєдіяльності та створенні умов для розвитку потенційних можливостей активного суспільного життя).

Креативність є важливою рисою, що допомагає розкритися особі в професії і виявити творчий потенціал соціального педагога. Окрім того, професійна підготовка соціальних педагогів, направлена на розвиток їх креативності, визначається успішним оволодінням студентами теоретичними психолого-педагогічними основами розвитку креативності особи і формуванням у них навчальних креативних професійних умінь і навичок. Метою професійної підготовки студентів, направленої на розвиток креативності, є формування високого рівня креативної компетентності, яка, ґрунтуючись на наявній сукупності знань, умінь, навичок в області професійної соціальної роботи, дає фахівцю можливість прогресивного перетворення дійсності і психологічної готовності до такого перетворення в сучасних екстремальних зовнішніх і внутрішніх умовах індивідуального трудового колективу. Відповідно визначається завдання професійного навчання студентів: розкрити роль креативності в професійній діяльності фахівця соціальної сфери; розглянути теоретико-методологічні знання з проблеми креативності; допомогти усвідомити особі себе як креативної; навчити застосовувати на практиці основні креативні технології для найбільш оптимального рішення проблем в професійній діяльності; сформувати мотиваційну установку на подальший розвиток креативності (у тому числі і професійної).

Виходячи з цілей і завдань професійної підготовки, ми розробили факультативний спецкурс «Креативність в соціально-

педагогічній діяльності». Даний спецкурс направлений не тільки на оволодіння студентами спеціальності «соціальна педагогіка» технологій розвитку креативності в процесі взаємодії з клієнтами, але і розвиток креативності особи студента. Особливістю цього курсу є двосторонній процес, з одного боку, оволодіння креативними технологіями в рамках професійної діяльності, а з іншого боку, особистісний розвиток студента в процесі оволодіння ним даними технологіями. У рамках даного спецкурсу студенти засвоюють теоретичні аспекти проблеми креативності, досліджують основні етапи творчого процесу, методи розвитку креативності, основні технології, направлені на розвиток креативності клієнтів, специфіку креативності в рамках професійної діяльності фахівця соціальної сфери. Окрім того, важливим компонентом спецкурсу є можливість особи оцінити власний творчий потенціал, розкрити свої творчі здібності. На заняттях реалізується можливість переходу теоретичних знань в практичні уміння через систему практичних завдань, вправ, самостійних проєктів. Одержані на лекціях теоретичні знання осмислюються і застосовуються на практиці в процесі семінарів і практичних занять. Система теоретичних і практичних занять по даній дисципліні направлена не тільки на оволодіння певними знаннями, уміннями і навичками, але і на формування мотивації на подальший розвиток креативності, оскільки даний процес не обмежується рамками професійної підготовки у ВНЗ, а повинен проходити через всю професійну діяльність фахівця. Включення даного спецкурсу в навчальний процес може вважатися одним з важливих компонентів підготовки фахівця-професіонала в своїй сфері діяльності. Даний факультативний спецкурс є основою для розвитку творчої спрямованості майбутніх фахівців соціальної сфери. Загальний об'єм курсу складає 60 годин, з них лекційні заняття – 24 години, семінарські заняття – 20 години, самостійна робота – 16 годин. Даний спецкурс складається з декількох взаємопов'язаних блоків, кожний з яких сприяє досягненню мети курсу і професійній підготовці соціального педагога в цілому: **мета** курсу полягає у формуванні уявлень про цілі і завдання курсу, виявленні уявлень про креативність; виявленні мотивації особи студента до творчого розвитку та професійного зростання.

У першому блоці курсу для того, щоб визначити цілі, завдання курсу, а також виявити очікування студентів від нового предмета, дізнатися уявлення учнів відносно такого явища, як креативність, сформувані позитивне ставлення до вивчення даної дисципліни на початковому етапі, проводиться вступне заняття у вигляді лекції-

прес-конференції. Заняття присвячене виокремленню цілей і завдань курсу «Креативність в соціально-педагогічній діяльності». Студенти виробляють правила, якими керуватиметься група при спільній діяльності на заняттях по предмета, серед яких можна виділити: правило позитивного зворотного зв'язку (не критикувати, а спочатку сказати, що було добре, а потім відзначити, що можна було б поліпшити), «тут і тепер» (говорити тільки про те, що відбувається в цьому місці в цей час), правило «психологічної безпеки» (не виносити особисту інформацію про учасників за межі групи), правило піднятої руки (якщо хочеш висловитися, підними руку; дослухай того, хто говорить, а потім вислови свою думку) і. т. д. Окрім того, студенти висловлюють свої очікування щодо курсу, визначаючи, виконання яких очікувань залежить від них самих, а які – від групи і викладача. У процесі обговорення також виявляється мотивація студентів до творчого розвитку в рамках професійної підготовки. У рамках занять цього блоку також обговорюється поняття «креативність», його значення, асоціації, пов'язані з даним поняттям. Проводиться дискусія з питання про те, чи повинен соціальний педагог бути креативним.

Другий блок курсу розкриває суть поняття «творчість», «креативність», етапи творчого процесу, аспекти креативності і т.д. Заняття цього блоку направлені на роз'яснення поняття «креативність» і взаємозв'язаних з ним категорій. Даний блок є основою для подальшого розвитку креативності особи і вивчення креативних технологій в соціально-педагогічній діяльності.

Третій блок занять направлений на дослідження особового потенціалу студентів. Вивчаються основні якості особи, властиві креативній людині, виділяються бар'єри, що заважають розвитку креативності, визначаються умови середовища, сприяючі розвитку креативності. Досліджується специфіка креативності фахівця соціальної сфери. Розглядаючи особисті якості творчої людини, ми визначаємо креативну особу як соціально бажаний тип особи, що прагне до соціальної зрілості і характеризується оптимальним співвідношенням соціалізації і індивідуалізації. Відповідно креативність в соціально-педагогічній діяльності – це не тільки мета, але і засіб рішення проблем клієнтів за допомогою зміни сприйняття оточуючого середовища і себе, переходу на вищий рівень особового функціонування, зняття тиску некритично засвоєних, привнесених ззовні поведінкових стереотипів [8].

Четвертий блок занять присвячений вивченню технологій, пов'язаних з розвитком креативності клієнтів. Креативні технології в соціально-педагогічній діяльності – це сукупність методів і

прийомів, видів діяльності, пов'язаних з актуалізацією творчого потенціалу клієнта як способу вирішення його проблем і створенням умов для самозміни, саморозвитку, самореалізації [8]. Одним з важливих аспектів діяльності соціального педагога є не тільки особовий розвиток креативності, але й уміння розкрити творчий потенціал клієнтів, розвинути їх креативність.

Методологічною базою спецкурсу є [8]:

– системний підхід в пізнанні і діяльності має на увазі використання адекватної педагогічної системи в рамках професійної підготовки соціальних педагогів, де окремі компоненти розглядаються не ізольовано, а в їх взаємозв'язку, у розвитку та русі.

– цілісний підхід визначає спрямованість педагогічного процесу на інтеграційні характеристики особи. Особа розуміється як цілісність, як складна система, що має свою структуру, функції і внутрішню будову.

– особистісний підхід – в рамках даного підходу професійна підготовка повинна орієнтуватися при здійсненні педагогічного процесу на особу як мета, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності.

– діяльний підхід – перетворюючи природу, людина перетворить і самого себе, виявляючись як суб'єкт свого розвитку. Всі види матеріальної і духовної діяльності творчо перетворять навколишній світ, що також визначає розвиток особи.

– полісуб'єктний підхід – суть людини значно багатша, різностороння, чим її діяльність.

– культурологічний підхід (творчий аспект) – у рамках даного підходу індивід визначається як носій культури. Професійна підготовка соціальних педагогів спонукає до того, щоб творити, стаючи суб'єктом історичної творчості.

При складанні цього спецкурсу ми опиралися на загально педагогічні принципи [6;4; 8;10]:

– принцип науковості – відповідно до даного принципу педагогічна взаємодія повинна бути направлена на розвиток у студентів пізнавальної активності, креативного мислення, творчості, ознайомлення їх із способами наукової організації навчальної праці;

– принцип виховуючого навчання та виховання в процесі навчання, пов'язане з інтелектуальним розвитком і, перш за все, з розвитком креативності індивідуальних пізнавальних здібностей з урахуванням інтересів студентів;

– принцип практичної спрямованості навчання –

фундаментальність у навчанні припускає науковість, повноту і глибину знань, обумовлену характером сучасної науково-технічної революції, що вимагає від людини високоінтелектуальної мобільності, дослідницького складу мислення і уміння постійно поповнювати свої знання. У той же час практичні знання розширюють діапазон можливостей і збагачують особистий досвід, роблять теоретичні знання ґрунтовнішими і затребуваними у повсякденному житті, а не тільки в навчальних ситуаціях;

– принцип спадкоємності, послідовності і систематичності – обумовлений об'єктивно існуючими етапами пізнання, взаємозв'язком раціонального і ірраціонального, свідомого і несвідомого;

– принцип єдності групового і індивідуального навчання – принцип припускає оптимальне поєднання даних форм роботи, що обумовлено тим, що індивід стає особою дякуючи як своєму спілкуванню і взаємодії з іншими людьми, так і своєму прагненню до відособлення;

– принцип свідомості і творчої активності – даний принцип визначає творчу активність студентів, розкриває їх особистий потенціал, ініціативу, самостійність мислення;

– принцип доступності навчання при достатньому рівні його важкості – даний принцип припускає побудову навчального процесу так, щоб у студентів з'явилося бажання подолати труднощі і пережити радість успіху, досягнення, що допомагає зняти тривожність і невпевненість в успіху при вирішенні навчальних завдань;

– принцип продуктивності і надійності навчання – цей принцип зобов'язує викладача здійснювати вибір форм і методів навчання відповідно до його цілей, удосконалювати їх на користь гарантованого досягнення мети;

– принцип оптимальності – він допускає поєднання різних методів, засобів, форм організації навчального процесу, а також створення необхідних умов для його функціонування.

Важливий чинник, який враховувався нами при створенні курсу «Креативність в соціально-педагогічній діяльності», – це особливості креативного середовища. У створеному креативному середовищі протікатиме безпосередньо процес життєдіяльності студента, і у педагога з'являється можливість впливати на процес формування і розвитку креативності, як властивості особи, через зміну соціального сприйняття творчої діяльності і націленості процесу навчання і виховання на творчий продукт. Виходячи з орієнтації на особистісно- зорієнтований підхід, а також на основі

аналізу психолого-педагогічної літератури і досвіду проведення занять, ми виділили декілька ознак креативного середовища, при врахуванні яких навколишні умови, на наш погляд, максимально сприятимуть розвитку креативності особи:

- формування умови, що будь-хто здатний бути креативним, що креативність сумісна практично з будь-якою діяльністю (професійна діяльність, побутові аспекти, особисте життя);

- створення атмосфери схвалення особи, підтримка, визнання людини і його діяльності (відсутність грубої критики, заохочення особових проявів);

- забезпечення співпраці: при розвитку креативності, суперництво гальмує даний процес, прагнення бути першим може негативно впливати на виконання творчих завдань, також часто зростає настороженість до решти учасників, з'являється відчуття конкуренції; у багатьох випадках найбільш креативні ідеї, які були висунуті при сумісному обговоренні;

- організація занять так, щоб були відсутні жорсткі тимчасові обмеження при виконанні завдань: жорсткий ліміт часу не дає зосередитися і людина може вибрати стандартне, найбільш йому знайоме рішення просто для того, щоб встигнути вчасно.

Соціальному педагогу доводиться мати справу з різними категоріями клієнтів, і не залежно від віку, соціального статусу, матеріального положення соціальний педагог повинен поставити в центр своєї професійної діяльності особу клієнта, його інтереси. Дотримання принципів особистісно-зорієнтованого підходу, створення сприятливої атмосфери в процесі навчання дозволить не тільки розвивати творчі здібності студентів, але і передавати майбутнім фахівцям на практиці принципи роботи з людьми, направлені на створення сприятливих для людини умов. Орієнтування на клієнта є одним з найважливіших принципів соціальної роботи. Таку взаємодію з людьми студентам необхідно пізнавати не тільки в теорії, але також і на практиці, виходячи зі свого досвіду. Таким чином, створення відповідних умов дозволить майбутньому фахівцю розвивати свою професійну і особисту креативність, оскільки необхідно створювати креативне середовище, в якому особа мимоволі захоче творити, а не пояснювати: як бути творчим.

Вибір форм і методів також є важливим аспектом розвитку креативності особи соціального педагога в рамках професійної підготовки. Під педагогічною формою розуміється «стійка завершена організація педагогічного процесу в єдності всіх його

компонентів» [9, с.85]. Основним критерієм відбору форм навчання студентів була їх відповідність меті професійної підготовки. Таким чином, нами були визначені такі педагогічні форми: лекційні, практичні та тренінгові заняття і самостійна робота студентів.

Вживані нами в рамках спецкурсу ділові ігри імітують виробничі, економічні, психологічні або інші процеси в соціальній сфері, мають на меті пошук і обґрунтування оптимальних рішень поставлених проблем у штучно відтворених умовах. Вони є прообразом майбутньої професійної діяльності соціальних працівників і допомагають оцінити креативний потенціал учасників гри в нестандартних ситуаціях. У діловій грі, як і в реальній практичній соціальній роботі, головний підсумок полягає в ухваленні якнайкращого оперативного рішення, у пошуках якого учасники використовують різні креативні прийоми, методи і техніку. Учасники ділової гри одержують навички ухвалення нетривіальних управлінських рішень в умовах невизначеності сучасної соціально-економічної ситуації, різнохарактерного контингенту клієнтів соціальних служб. Властивий грі дух змагальності, прагнення одержати визнання серед своїх колег і схвалення викладача заохочує слухачів до можливо повнішого використання накопичених ними знань і досвіду.

Характеризуючи педагогічні методи розвитку креативності майбутніх соціальних педагогів, відзначимо, що в педагогічній літературі немає єдиної думки щодо ролі і визначення поняття «метод навчання». Ми дотримуємося точки зору Ю.К. Бабанського, який вважає, що «методом навчання називають спосіб впорядкованої взаємозв'язаної діяльності викладача і учнів, направленої на рішення задач освіти» [1]. Під методами розвитку креативності розуміються «методи, що активізують креативне мислення, допомагають виробити вміння вирішувати нові проблеми і сприяють продуктивнішій розумовій діяльності, цілеспрямованому свідомому пошуку вирішення проблеми» [1, с.235].

Висновок. Погляд на соціальну креативність як універсальну рису особистості людини, зокрема, майбутнього соціального педагога, завданням якого є активізація творчого потенціалу, передбачає визначення поняття творчості. Творчість розуміється нами як процес створення чогось нового, причому процес не запрограмований, непередбачуваний і раптовий. При цьому до уваги не береться цінність результату творчого акту і його новизна для великої групи людей, для суспільства або для людства. Головне, щоб результат був новим і значущим для «творця».

Самостійне, оригінальне вирішення завдання, яке вже має відповідь, буде творчим актом, а його самого вже варто оцінювати як креативну особистість.

Перспектива. Актуальність проблеми зумовлює потребу у подальшому дослідженні креативності соціальних педагогів як однієї із структурних складових професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бабанський Ю.К. Вибрані педагогічні праці / Ю. К. Бабанський. – М.: Педагогіка, 1989. – 558 с.
2. Базилевич Е.М. Розвиток креативності студентів в навчальній образотворчій діяльності. – Х., 2003. – 222 с.
3. Барышева Т.А. Креативність. Діагностика і розвиток / Т.А. Барышева. - СПб: видавництво РГПУ ім. А.І. Герцена, 2002. – 205 с.
4. Безпалько У.П. Педагогічної технології / В. П. Безпалько. – М.: Педагогіка, 1989. – 192 с.
5. Викторова Л.Р. Про педагогічні системи /Л.Р. Викторова. – К.: вид-во КРУ, 1989. –132с.
6. Василькова Ю.В., Василькова Т.А. Социальная педагогика. – М.: Академия, 1990. –256 с.
7. Дахин А. Н. Педагогічне моделювання: суть, ефективність і ... невизначеність /А. Н. Дахин // Педагогіка. – 2003. – № 4. – С.21-26.
8. Дорфман Л.Я. Основні напрями креативності в науці і мистецтві /Л.Я. Дорфман // Питання психології. – 1999. – № 2. – С. 101-110.
9. Ермолаєва-Томіна Л.Б. Досвід експериментального вивчення творчих здібностей /Л.Б. Ермолаєва-Томіна // Питання психології. – 1977. – №4. – С.74-84.
10. Кузьміна Н. В. Професіоналізм педагогічної діяльності / Н.У.Кузьміна. – СПб., 1993. – 54 с.

In the article the concept of creative is analysed in the professional becoming of social teachers, the problems of activation of development of creative of personality of future social teachers are investigated, the optional special course is characterized «Kreativnist' in socialpedagogical activity» and question of development of creative in the process of professional preparation of personality in the institute of higher.

Keywords: creative, creation, creative capabilities, social teacher, professional activity.

Отримано 14.04.2009

УДК 159.923.2:371

Н. М. Дідик

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У статті описуються особистісні якості, що важливі для психолога. Проаналізовано результати дослідження характеристик особистості майбутніх психологів. Запропоновано шляхи розвитку особистісних якостей студентів даної спеціальності.

Ключові слова: особистісна характеристика, майбутній психолог.

Статья описывает личностные качества, которые важны для психолога. Проанализированы результаты исследования характеристик личности будущих психологов. Предложены пути развития личностных качеств студентов данной специальности.

Ключевые слова: личностная характеристика, будущий психолог.

Професія психолога належить до групи професій “людина-людина”, де особистісні якості займають вагоме місце у професійній діяльності даного спеціаліста. Професія психолога досить специфічна: особистість є об’єктом і суб’єктом психологічного впливу. Психолог працює з особистістю і, водночас, сам є особистістю, яка впливає на особистість клієнта. Таким чином, особистість психолога – основний інструмент психологічної допомоги. Тому успіх професійної діяльності психолога залежить не лише від його професійних знань, умінь та навичок, але і від особистісних характеристик. Від особистісного розвитку суб’єкта психологічної діяльності залежать результати професійного впливу психолога на людину.

Особистість практичного психолога вважається найбільш